

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารตามหลักอิทธิบาท 4
The Strategic Leadership of School Administrators in Accordance with the
Four Iddhipāda Dhammas

พระมหาปริยญา วรญาโณ
PhramahaParinya Varayano
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา วัดมัชฌิมาวาส
Wat Matchimawat
E-mail: yatodchuay@hotmail.co.th

Received: 4 February 2022; Revised: 17 February 2022; Accepted: 26 February 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 คือภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักฉันทะ เป็นกระบวนการสนับสนุนในการทำงานตามหลักฉันทะ คือ ความยินดีรักใคร่พอใจในการทำให้งานได้บรรลุผลสำเร็จที่ตั้งไว้ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักวิริยะ เป็นกระบวนการสนับสนุนในการทำงานตามหลักวิริยะ คือ มีความมุ่งมั่นพากเพียร มีความพยายามในการปฏิบัติงานเพื่อให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จที่ตั้งไว้ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักจิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการปฏิบัติงานในการบริหารองค์กรบรรลุผลสำเร็จในเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ และ ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักวิมังสา หมายถึง กระบวนการสนับสนุนให้ความร่วมมือในการทำงานตามหลักวิมังสา คือ ความคิดพิจารณาหาเหตุผล รู้จักวิธีในการปฏิบัติงานในการบริหารเพื่อให้การบริหารองค์กรบรรลุผลสำเร็จ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

This article aims to study strategic leadership based on principle of Iddhipada 4. Proposition Strategic leadership is therefore a process that encourages collaboration in working according to the principle of proposition, i.e., satisfaction in accomplishing the intended outcomes. Strategic leadership based on perseverance It is a process that encourages cooperation in working according to the principle of perseverance, that is, determination, perseverance, and effort in working in order to achieve the organization's set success. According to the Chitta principle, strategic leadership is attentiveness in managing the organization to achieve the set objectives. Consider the rationale. Know how to perform administrative tasks in order to achieve successful organizational management.

Keywords: The Strategic Leadership, Principles of Immigration 4

บทนำ

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศที่มีผลกระทบต่อพัฒนาของประเทศไทยในอนาคตสะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังต่อเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยาก ประกอบกับการทบทวนผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาบ่งชี้ว่าเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศมีความก้าวหน้าในหลายด้าน แต่ขณะเดียวกันยังมีปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศที่มีความบิดเบือนไม่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนในระยะยาว การพัฒนาประเทศให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และยั่งยืนภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็ว จึงจำเป็นต้องกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสม โดยเร่งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยง และเสริมรากฐานของประเทศด้านต่าง ๆ ให้เข้มแข็ง ควบคู่กับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีความก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง และด้านการศึกษาการพัฒนาประชาธิปไตย เมื่อเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์มีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้อย่างกว้างขวาง ในวงการศึกษามีการปรับเปลี่ยนครั้งยิ่งใหญ่โดยมีการปฏิรูปต่างๆ ในสถานการณ์ของการปกครองที่ดีที่จะทำให้การอยู่รอดด้วยการอาศัยผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ จากการศึกษาทางมานุษยวิทยาในกลุ่มแรก ๆ ที่พบว่าไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมแบบใดในโลกนี้ (เจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส, 2562) บุคคลสำคัญในองค์กรมีบทบาทที่ต้องดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาวะที่อยู่รอบด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกทุกวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้นำนอกจากจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแส แต่ต้องมีวิธีการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยสามารถจัดปัญหาความขัดแย้งและการต่อต้านได้อย่างเหมาะสม เพราะผู้นำเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบันที่เป็นอย่างรวดเร็วย่อมนำไปสู่การปรับเปลี่ยนและการใช้รูปแบบภาวะผู้นำที่สามารถทันกับการเปลี่ยนแปลงสามารถบริหารจัดการองค์กรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (แม็กซ์เวลล์, จอห์น ซี, 2552)

จากผลที่เกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โลกในยุคข้อมูลข่าวสาร ภาวะการแข่งขันที่ไร้พรมแดน ภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจและภาวะที่มีทรัพยากรจำกัด ผู้บริหารจึงต้องมีวิสัยทัศน์ ด้วยข้อผูกพันต่อการให้บริการสาธารณะ และมีความสามารถในการกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรได้ใช้ศักยภาพที่ดีที่สุด บุคลากรในสถานศึกษามีความพึงพอใจ สามารถทำงานให้เกิดผลสูงสุด สร้างพันธมิตร ทั้งภายในและภายนอกองค์กร สื่อสารกับลูกค้าด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกัน รวมทั้งเป็นผู้ที่มีทักษะทางการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ของงานสูงสุด (เทื่อน ทองแก้ว, 2545) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จึงเป็นภาวะผู้นำซึ่งจะนำพาองค์กรไปสู่ความเจริญก้าวหน้า กล่าวคือ ผู้นำเชิงกลยุทธ์จำเป็นจะต้องมีวิสัยทัศน์สำหรับองค์กรเพื่อกำหนดทิศทางและจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน วิสัยทัศน์คือสิ่งที่สำคัญมากสำหรับผู้นำ การวางแผนกลยุทธ์จะต้องวางบนพื้นฐานของระบบที่มีเหตุผล และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ควรจะดูวัฒนธรรมในสังคมนั้นๆ ประกอบด้วย (มันทนา กองเงิน, 2554) ซึ่งต้องมีผู้นำที่จะช่วยพาสังคมของตนไปสู่ความเจริญตามเป้าหมายทั้งที่เป็นทางการ และไม่ เป็นทางการ (เจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส, 2562)

แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

1) ความหมายของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ หมายถึง ผู้นำหรือกลุ่มผู้นำระดับสูงที่มีความสามารถในการคาดการณ์ มีมุมมองระยะยาวและสร้างความยืดหยุ่นในองค์การบรรลุเป้าหมายโดยมีขอบเขตความรับผิดชอบงานทั้งองค์การ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2548) มีความสามารถในการทำนายอนาคตด้วยมีสายตาวัดที่กว้างไกล รักษาความยืดหยุ่นและใจกว้างพอที่จะให้อำนาจหรือรับฟังบุคคลอื่นในการสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์เท่าที่จำเป็น (ทรงชนะ บุญขวัญ, 2549) มองการณ์ไกลในอนาคตถึงสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในระยะยาวข้างหน้า เช่น 5-10 ปี ข้างหน้า วางแผนกลยุทธ์เพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตั้งใจไว้ ผู้นำเชิงกลยุทธ์มีความสนใจต่อสภาพแวดล้อมภายนอกที่มีผลกระทบต่อองค์การกำหนดกลยุทธ์ (เนตร์พัฒนา ยาวีราช, 2550)

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ หมายถึง คุณลักษณะการใช้อิทธิพลอำนาจ ศิลปะและความสามารถของผู้บริหารในการแสดงให้เห็นการกำหนดทิศทางและการกระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจให้แก่สมาชิกที่เป็นกระบวนการพัฒนาความสามารถของผู้ร่วมงานไปสู่ระดับที่สูงขึ้นและมีศักยภาพมากขึ้น ทำให้เกิดการตระหนักรู้ในภารกิจและวิสัยทัศน์ของกลุ่มจงใจให้ผู้ร่วมงานเกิดพลังร่วมในการพัฒนาปรับเปลี่ยนสถานศึกษาให้ดีขึ้นและผลักดันให้การบริหารประสบความสำเร็จ

2) องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

อารีวรรณ ประสาน (อารีวรรณ ประสาน, 2563) กล่าวถึง องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ไว้ดังนี้

1. แรงกดดันเชิงกลยุทธ์ปัจจัยสำคัญที่นำมาประกอบการจัดทำกลยุทธ์ของผู้นำ ได้แก่วัฒนธรรมให้ความหมายไว้ว่าเป็น สมมติฐานและความเชื่อต่างๆ ที่สมาชิกขององค์การยึดถือร่วมกัน

1.1 โครงสร้าง คือ การออกแบบองค์ประกอบต่างๆ ที่เป็นส่วนสำคัญขององค์การเช่น ระดับของการรวมศูนย์อำนาจ ความเป็นระบบแบบทางการ การบูรณาการและขอบเขตการควบคุม สภาพแวดล้อมหมายถึง แรงกดดันทั้งหลายจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่มีศักยภาพพอที่จะส่งผลกระทบต่อองค์การ ขณะที่เทคโนโลยี คือปัจจัยที่อยู่ในกระบวนการแปรสภาพให้ตัวป้อนทั้งหลายกลายเป็นผลผลิต โดยมีภาวะผู้นำ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารระดับสูง และระดับส่วนงานต่างๆ ที่เข้าไปรับผิดชอบดูแลดำเนินการ

1.2 สภาพแวดล้อม หมายถึง แรงกดดันทั้งหลายจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่มีศักยภาพพอจะส่งผลกระทบต่อองค์กร ขณะที่เทคโนโลยี คือ ปัจจัยที่อยู่ในกระบวนการแปรสภาพให้ตัวป้อนทั้งหลายไปเป็นผลผลิต โดยมีภาวะผู้นำ ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารระดับสูงและระดับที่ส่วนงานต่าง ๆ ที่เข้าไปรับผิดชอบดูแลดำเนินการ

2. บทบาทของผู้นำเชิงกลยุทธ์ ผู้นำเชิงกลยุทธ์ มีบทบาทสองด้านที่เป็นบทบาทคู่ขนานกันคือ บทบาทแรกเป็นผู้วางแผน ออกแบบหรือกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ให้แก่องค์กรส่วนบทบาทที่สองในฐานะของผู้นำเอากลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้นผู้นำเชิงกลยุทธ์ จึงเป็นทั้งผู้กำหนดและผู้นำสู่การปฏิบัติ คือ ในกรณีที่องค์กรยังไม่ได้จัดทำกลยุทธ์ ผู้นำจะต้องมีบทบาทความรับผิดชอบที่สำคัญยิ่งต่อการกำหนดทิศทางให้แก่องค์กร

3. ปัจจัยที่กำกับควบคุมต่อบทบาทของผู้นำ ได้แก่ ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อม ประเภทขององค์กร/อุตสาหกรรม การเติบโตของตลาดข้อจำกัดต่าง ๆ ด้านกฎหมาย ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายใน ด้านความมั่นคงขนาดและโครงสร้างองค์กรมีขนาดใหญ่ก็มีแนวโน้มของการกระจายอำนาจในการตัดสินใจมากขึ้น ทำให้บทบาทของผู้ในระดับสูงในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานประจำวันจะลดลงตามไปด้วย วัฒนธรรม อายุหรือระยะเวลาการพัฒนาองค์กร เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความไม่แน่นอนขึ้น ทั้งภายในและภายนอกต่อองค์กร การเข้ามามีอำนาจของทีมบริหารระดับสูง คือ องค์กรใดที่ไม่มีทีมผู้บริหารระดับสูงหรือแม้จะมีก็อยู่ในสภาพอ่อนแอ อำนาจและอิทธิพลจะตกอยู่ในมือของผู้นำสูงสุดที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อองค์กรได้มาก

Ireland R. D. and Hitt M. A (Ireland, R. D. and Hitt, M. A, 1999) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับศตวรรษที่ 21 ว่าผู้นำเชิงกลยุทธ์จำเป็นต้องดำเนินการใน 6 กิจกรรม ดังต่อไปนี้

1. วิสัยทัศน์ร่วม ผู้นำเชิงกลยุทธ์หรือทีมงานบริหารสูงสุดจะต้องสามารถให้วิสัยทัศน์ที่แจ่มชัดและมีลักษณะที่จูงใจขององค์กรได้ เป็นวิสัยทัศน์ที่ได้มาจากบุคคลฝ่ายต่างๆ ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กรเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง

2. ความสำคัญของสมรรถนะองค์กร ผู้นำเชิงกลยุทธ์จะต้องตระหนัก และให้ความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์และธำรงรักษาจุดเด่นที่เป็นแกนสมรรถนะขององค์กรให้ได้เพราะจุดเด่นดังกล่าวจะเป็นทรัพยากรและความสามารถที่จะทำให้องค์กรมีอัตลักษณ์ที่นำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ผู้นำเชิงกลยุทธ์ ต้องมุ่งเน้นกิจกรรมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยกระบวนการของการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้นำจะต้องมีทัศนคติและปฏิบัติต่อพนักงานของตนเยี่ยงทรัพยากรที่มีคุณค่า

4. ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร ผู้นำเชิงกลยุทธ์จะต้องดำเนินกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมที่มีประสิทธิผลอย่างยั่งยืนขององค์กร ด้วยการกระตุ้นและเปิดโอกาสแก่ทุกคนให้ใช้พลังและร่วมขับเคลื่อนองค์กร ทั้งนี้ผู้นำที่มีความเข้าใจจะสามารถพัฒนาและธำรงรักษาวัฒนธรรมขององค์กรไว้ได้ ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเสริมสร้างให้เกิดความสำเร็จต่อองค์กรที่อยู่ใต้บริบทความสลับซับซ้อนของเศรษฐกิจใหม่

5. การปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม ผู้นำเชิงกลยุทธ์จะต้องยึดมั่นและมุ่งมั่นแนวปฏิบัติอย่างมีจริยธรรม ด้วยการแสดงออกถึงความซื่อสัตย์เชื่อถือคุณธรรม ยึดมั่นในการหลักการของตน ทั้งสามารถในการ

คลใจพนักงานให้ประกอบธุรกิจบนหลักของความเป็นจริยธรรม นอกจากนี้ผู้นำยังต้องเรียนรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อค่านิยมและวัฒนธรรมอย่างหลากหลาย อันจะส่งผลต่อโอกาสที่จะประสบความสำเร็จเพิ่มมากขึ้น

6. การริเริ่มสร้างสรรค์ ผู้นำเชิงกลยุทธ์ จะต้องสามารถสร้างควมมีประสิทธิผลและควมมีคุณภาพขององค์กร ระหว่างการควบคุมที่เน้นความยืดหยุ่นและการริเริ่มใหม่ ๆ ที่มุ่งผลระยะสั้นกับมุ่งผลระยะยาว

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ต้องมีการจัดการ มีการวางกรอบยุทธศาสตร์และแสวงหาแนวทางปฏิบัติที่นำไปสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารต้องมีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นให้การทำงานที่ต้องมีการจัดการ มีการวางกรอบยุทธศาสตร์และแสวงหาแนวทางในการปฏิบัติงานที่นำไปสู่ความสำเร็จ โดยต้องมีภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ในการสร้างบทบาทสำคัญในการบริหารที่จะนำองค์กรสู่ความสำเร็จ สภาพแวดล้อมทั้งภายใน ภายนอก บทบาทของผู้บริหารที่มีต่อองค์กร การวางยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงานมุ่งเน้นให้บุคลากรให้บุคลากรพัฒนางานตามระบบขั้นตอนการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติงาน มีการกำหนดเป้าหมายดำเนินงาน การวางแผนปฏิบัติการ การสนับสนุนกลยุทธ์ด้วยโครงสร้างวัฒนธรรม บุคลากร เทคโนโลยีสารสนเทศและกระบวนการทำงาน

แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4

1) ความหมายและความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญมาก ซึ่งสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประพฤติปฏิบัติประกอบกับปฏิบัติงานให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุด ตลอดจนประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ที่มีสาระสำคัญอย่างยิ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย อิทธิบาท 4 ประการนี้ ที่บุคคลเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปถึงฝั่งโน้นจากฝั่งนี้ คือ อิทธิบาท 4” หลักการแนวคิดในการทำงานตาม หลักโพธิปักขิยธรรม 37 ในวินัยปิฎก จุฬวรรค ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อที่ธรรมวินัยนี้ มีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ สติปัญญา 4 สัมมปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 นี้เป็นความอัศจรรย์ ไม่เคยปรากฏประการที่ 7 ในธรรมวินัยที่ภิกษุทั้งหลาย พบเห็นแล้ว ต่างพากันยินดีในธรรมวินัยนี้” พระพุทธองค์ได้ตรัสใน สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ว่า “พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท 4 ประการนี้ และเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญ ในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ” (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

นักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ไว้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต, 2542)

1) **ฉันทะ** แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รัก ในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนา ต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปีติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึก โปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขต ถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่าง แรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้นเมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิต เพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมี

ฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคง ในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชาน ไม่ส่าย ฉันทสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

2) **วิริยะ** แปลว่า ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลู่ถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ทอดถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

3) **จิตตะ** แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝักใฝ่คิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจิตทำเรื่องนั้น งานนั้น ขลุ่ยง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมนวันลืมนคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

4) **วิมังสา** แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณา หมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่อง หรือขัดข้อง ในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก และมีกำลังเรียกว่าวิมังสาสมาธิ ซึ่งจะมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่นๆ

ดังนั้น อิทธิบาท 4 คือ แนวทางการปฏิบัติแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่ว่า มนุษย์ไม่แปลกแยก จากความเป็นจริงของธรรมชาติตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน ทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมด ไม่มีอะไรเสียหายเมื่อเราวางฐานได้ดีแล้ว เราก็ใช้หลักการต่างๆ ในการทำงานบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องนั้นเมื่อพื้นฐานถูกต้องแล้วเราเอาธรรมะอะไรมาใช้ตอนนี้ ก็เดินหน้าไปด้วยดี เช่น เอาหลักอิทธิบาทมาใช้มาใช้แทบทุกท่านรู้จัก อิทธิบาท คือ หลักแห่งความสำเร็จ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4

1) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักฉันทะ

ฉันทะ คือความพอใจที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) มีคุณธรรมเครื่องให้ลู่ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ผู้หวัง

ความสำเร็จในสิ่งใดต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งนั้น เช่นการบริหารจะต้องมี ฉันทะ คือความพอใจในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่าดีที่สุดที่มนุษย์เราควรจะได้ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรมข้อต่อไปทุกข้อ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551) ผู้บริหารควรมีความรัก ความพอใจในงานบริหาร รักในวิชาชีพ รักศิษย์ รักที่จะเห็นเพื่อนร่วมงานมีความเจริญก้าวหน้า และประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต การใช้คำปรึกษา การบริหารทำไปด้วยใจรักในวิชาชีพ ไม่ได้ทำไปเพราะพอให้เสร็จไป พอให้ผ่านไป เพราะเป็นหน้าที่ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542)

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักฉันทะจึงเป็นกระบวนการสนับสนุนให้ความร่วมมือในการทำงานตามหลักฉันทะ คือ ความยินดีรักใคร่พอใจในการทำให้งานได้บรรลุผลสำเร็จที่ตั้งไว้

2) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักวิริยะ

วิริยะ แปลว่า ความเพียร หมายถึง ขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย เป็นการกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอนเป็นระยะยาวจนประสบความสำเร็จคำนี้มีความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551) ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็ง มีมานะพยายาม พากเพียรที่จะหาความรู้เทคนิคที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ของการบริหาร เพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจ มีความรู้กว้างขวางและลึกซึ้งต่อการปฏิบัติงานที่ตนได้รับมอบหมาย เพื่อให้การเรียนการสอนประสบผลดีตามหลักสูตรที่ผู้บริหารตั้งไว้ มั่นร่วมประชุมเพื่อปรึกษา เพื่อวางแผน ร่วมกัน หรือประชุมเพื่อจะให้คำปรึกษาทั้งในส่วนที่เป็นหมู่และรายบุคคล (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542)

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักวิริยะ เป็นกระบวนการสนับสนุนให้ความร่วมมือในการทำงานตามหลักวิริยะ คือ มีความมุ่งมั่น พากเพียร มีความพยายามในการปฏิบัติงานเพื่อให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จที่ตั้งไว้

3. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักจิตตะ

จิตตะ หมายถึง ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอย อุทิศตัวและใจให้สิ่งที่ไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์นั้นให้เด่นชัดอยู่ในใจเสมอ กล่าวคือ ผู้บริหารต้องเป็นผู้ที่มีความใส่ใจรับผิดชอบทุกอย่างมีความตั้งใจ มีความมั่นใจแน่วแน่ไว้อันที่จะวางตัวให้เป็นตัวอย่างทางคุณธรรมและจริยธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนทั้งทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีของสังคม ผู้บริหารต้องหนักแน่นและซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นเสมอ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542)

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักจิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการปฏิบัติงานในการบริหารองค์กรบรรลุผลสำเร็จในเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้

4. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักวิมังสา

วิมังสา เป็นการไตร่ตรองหรือทดลองโดยหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบหาข้ออ้อยอองในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผนวัตถุประสงค์อันวิเศษแก้ไขปรับปรุง ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์จะต้องมีวิมังสา คือ ความสอดส่องในเหตุและผลของความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลา รวมความหมายของคำว่าปัญญาไว้อย่างเต็มที่ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2551) รู้จักวิธีบริหารงานให้สำเร็จด้วยความเรียบร้อยและทันต่อเหตุการณ์เมื่อเจอกับปัญหาใด ๆ ผู้บริหารต้องใช้ปัญญา รู้จักใช้เหตุผลด้วยตนเอง ควรจะกระตุ้นผู้ใต้บังคับบัญชาให้รู้จักคิด รู้จักไตร่ตรองพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างถี่ถ้วน และมีเหตุผลด้วย (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542)

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 หมายถึง กระบวนสนับสนุนให้ความร่วมมือในการทำงานตามหลักอิทธิบาท คือ ความคิดพิจารณาหาเหตุผล รู้จักวิธีในการปฏิบัติงานในการบริหารเพื่อให้การบริหารองค์กรบรรลุผลสำเร็จ

สรุป

จากการศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านการรับรู้ ความเข้าใจ การคิดรวบยอดและการคิดอย่างมีกลยุทธ์ ผู้บริหารควรสร้างความพึงพอใจให้บุคลากรในการทำงาน และมอบหมายงานให้ทำหน้าที่อย่างมีความสุขและความพอใจ จึงทำให้ประสิทธิภาพของงาน สำเร็จตามเป้าหมายทุกประการ และที่สำคัญผู้บริหารควรมีทักษะและความเข้าใจ ส่งเสริมให้คนในองค์กรมีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ทำ เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ อย่างลึกซึ้งทำด้วยความพิจารณา หมั่นตรวจสอบมีการวางแผน มีการวิเคราะห์ และใช้ปัญญาหาข้อมูลตรวจสอบงานที่ได้รับมอบหมาย ช่วยแก้ปัญหาในการทำงาน

2. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านการสร้างสรรคัลกลยุทธ์ด้วยจินตนาการที่หลากหลาย ผู้บริหารจะต้องเป็นแบบอย่างของความขยันหมั่นเพียรในการทำงานกับองค์กรรวมทั้งส่งเสริมให้บุคลากรมีความขยันโดยการแบ่งงานตามความถนัดความรู้ความสามารถ และควรมอบหมายงานให้คนในองค์กรตามความรู้ความสามารถความถนัดและความสนใจ รับฟังความคิดเห็นผู้ร่วมงาน และให้มีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารทุกขั้นตอน ผู้บริหารควรส่งเสริมให้คนในองค์กรทุกคนได้มีความพอใจและรักการทำงานในหน้าที่ของตนเอง

3. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านการคาดการณ์และการกำหนดอนาคต ผู้บริหารควรให้การเสริมแรงโดยสร้างขวัญกำลังใจโดยมอบรางวัลประกาศเกียรติคุณยกย่องเชิดชูให้กับคนในองค์กรที่ประสบความสำเร็จจากผลงานต่าง ๆ ให้ความดีความชอบตอบแทนผู้กระทำความดีมีผลงาน และส่งเสริมให้บุคลากรในองค์กรได้มีโอกาสเข้ารับการพัฒนาความรู้ และเข้าอบรม การศึกษาดูงาน การศึกษาจากเอกสาร ตำรา รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์จัดบรรยากาศของหน่วยงานให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารมีความพยายามในการพัฒนาบุคลากรและพัฒนาคนในองค์กรให้มีความพร้อมจัดการศึกษาให้บุคลากรเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

4. ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารตามหลักอิทธิบาท 4 ด้านความคิดเชิงปฏิวัติ ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความทุ่มเทเสียสละและปฏิบัติเสมอต้นเสมอปลายเน้นการเป็นแบบอย่างที่ดี ควรศึกษาบทความรู้แบบประสบการณ์ในวิธีต่าง ๆ อย่างถ่องแท้พร้อมถ่ายทอดให้กับบุคลากรทุกฝ่ายด้วยความเต็มใจและจริงจัง ส่งเสริมให้บุคลากรได้ทำงานในสิ่งที่ตนชอบจะทำให้เกิดความรักงาน เกิดความขยันหมั่นเพียรวิริยะอุตสาหะทุ่มเทในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพผู้บริหารมีกรนำเอาผลงานจากการปฏิบัติมาวิเคราะห์หาทางปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป กำหนดวิสัยทัศน์ ประสานงานกับบุคลากรในองค์กรให้บุคลากรรู้จักการทำงานเป็นทีม ให้บุคลากรได้มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้างสรรค์ ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา และทุกฝ่ายร่วมแก้ปัญหาจึงจะทำให้งานบรรลุเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- เจ้าอธิการบุญช่วย โชติวีโส. (2562). ภาวะผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น. ขอนแก่น: เอมี ก๊อปปี เซนเตอร์.
- เทื้อน ทองแก้ว. (2545). ภาวะผู้นำ : สมรรถนะหลักของผู้บริหารในยุคปฏิรูป. วารสารวิชาการ. 5(9), 35-43.
- ทรศนะ บุญขวัญ. (2549). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2550). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: เซ็นทรัลเอ็กเพรส.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2551). ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2542). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- _____. (2543). ธรรมะกับการทำงาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์พรีนติ้ง แมสโปรดัก.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. (2542). ความรู้คู่คุณธรรม. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มันทนา กองเงิน. (2554). ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์กับการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารในสถานศึกษาขั้น
พื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐมเขต 1. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- แม็กซ์เวลล์, จอห์น ซี. (2552). ความสำเร็จ สร้างได้ทุกวัน, แปลโดย อิทธิพน เรืองศรี. กรุงเทพมหานคร: ดีเอ็ม
จี.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2548). ภาวะผู้นำทฤษฎีและปฏิบัติ : ศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์. พิมพ์
ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: วิรัตน์เอ็ดดูเคชัน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพมหานคร: สหมิตรพรีนติ้งแอนพับลิชชิง.
- อารีวรรณ ประสาน. (2553). การจัดการความรู้. เรียกใช้เมื่อ 1 มีนาคม 2563 จาก <http://www.eme2.dbec.go.th>
- reland, R. D. and Hitt, M. A.. (1999). Achieving and Maintaining Strategic Competiveness in the 21st
Century: The Role of Strategic Leadership. Academy of Management Executive.

